

BO'LAJAK TARBIYACHILAR KASBIY MADANIY SHAKLLANISHINING PSIXOLOGIK OMILLARI.

D.R.Shukurova

QarDU Psixologiya kafedrası mustaqil tadqiqotchisi.

Mamlakatimizda ilg'or xorijiy tajribalar asosida uzluksiz ta'lim tizimida bo'lajak tarbiyachilarni tayyorlashning zamonaviy ta'lim mazmunini modernizatsiyalash, talabalar ichki imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishga imkon beruvchi zarur shart-sharoitlar yaratishga yo'naltirilgan ta'lim muhitini yaratish bo'yicha tadqiqot ishlari olib borilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022- 2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida»gi Farmoni da "Maktabgacha ta'lim tizimida ta'lim sifatini yangi bosqichga olib chiqish, xodimlarining professional tayyorgarligi va mahoratini oshirib borishning takomillashtirilgan tizimini joriy etish, 2022 - 2026-yillarda 160 mingdan ziyod pedagog kadrlarning malakasini oshirish, maktabgacha ta'lim-tarbiya jarayonlarini ilmiy asoslangan yondashuvlar asosida takomillashtirish" kabi ustuvor vazifalar belgilangan [1]. Bu borada bo'lajak tarbiyachilarning pedagogik madaniyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan ta'lim muhitini rivojlantirishning pedagogik tizimini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Tarbiyachining pedagogik madaniyati esa, tarbiyachi shaxsiyatini shunday umumlashtiruvchi xususiyati bo'lib, u bolalar va bolalar bilan samarali hamkorlikda ta'lim faoliyatini qat'iyatli va muvaffaqiyatli amalga oshirish qobiliyatini aks ettiradi. Bunday pedagogik madaniyatdan tashkil topmagan pedagogik amaliyot zerikarli va samarasizdir. Aynan, bo'lajak tarbiyachilarning pedagogik madaniyatini rivojlantirishda antroposentrizm tamoyilini o'rganish va tahlil qilish va amaliyotga tadbiiq qilish, bugungi kun zamonaviy tarbiyachisining fonomenini yaratadi.

Ta'lim sohasiga qo'yiladigan talablar orasida maktabgacha ta'lim tashkilotlari mutaxassislarining pedagogik madaniyatini oshirish uchun qator choratadbirlar yo'lga qo'yilgan. Tarbiyachi shaxsiga qo'yiladigan talab – eng avvalo o'z ustida izlanishlar olib borishidir. Shunday ekan, maktabgacha ta'lim tizimida eng muhim ehtiyoj maktabgacha ta'lim tashkiloti mutaxassislarining pedagogik yetukligini rivojlantirishdir. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida faoliyat olib boruvchi bo'lajak tarbiyachilarda pedagogik madaniyatni rivojlantirish metodikasini antroposentrizm tamoyil asosida takomillashtirish tarbiyachilarning har qanday jarayonda o'zining ijobiy sifatlarini namoyon qilishida shaxsiy na'muna va pedagogik vaziyatda ma'suliyat bilan yondashishni ko'rsatadi. O'sib kelayotgan yosh avlodni yangi zamon talablariga to'laqonli javob bera oladigan, axloqiy qadriyatlarga xos

yondasha oladigan, individual qobiliyatlarini rivojlantirish orqali, ularda eng avvalo maktabgacha ta'lim pedagog, tarbiyachilardan pedagogik madaniyatni talab etadi. Barkamol shaxsni voyaga yetkazishda roli beqiyos sanaladigan Таълим ва инновацион тадқиқотлар maktabgacha ta'lim tashkiloti bo'lajak tarbiyachilari hamda mutaxassislarini pedagogik madaniyatni rivojlantirish oliy ta'lim muassasasi pedagoglarining zimmasidadir.

Pedagogik madaniyat tuzilmasida uning odob-axloq bo'limi muhim o'rin egallaydi. Bu pedagogik ishonch jarayonining shakllanishi, natijasi va tarbiyachining o'z qiziqishlarini ko'proq aniqlash jarayonidir. Pedagogik madaniyatning kasbiy faoliyatiga bog'liq tashkil etuvchisi pedagog tomonidan o'zining pedagogik qobiliyatlarining barcha spektrini bilib olganligini harakterlaydi, u esa pedagogik faoliyat muvaffaqiyatining nishonasi, pedagogik xatolarning oldini olish va nihoyat, pedagogik qobiliyat usullarini egallanganligidan iborat. Pedagogik aloqa qilish madaniyati suhbatdoshni eshitish va eshita olishda, savollar bera olishda, aloqani amalga oshirib boshqani tushuna olishda, muloqotning qiyin holatlarini ko'ra olish va odamlardagi ta'sir holatini to'g'ri tahlil qila bilishda, muloqotga tayyorlanish va muloqotga bo'lgan xohishlarda ko'rinadi. Bo'lajak tarbiyachi uchun eng zaruri nutq madaniyatini egallashdir. Ularning nutqi yaqin kelajak pedagogic faoliyatda bolalar uchun ibratli bo'lib borib ularning nutq madaniyatini shakllantirishga yordam berishi kerak. Nutqning Grammatik to'g'riligi, uning leksik boyligi, yaxshi ifodalanganligi, obrazlilik, nutq texnikasini egallanganligi tarbiyachining turli xil kasbiy masalalarni sifatli echishiga imkon beradi. Pedagogning tashqi ko'rinish madaniyati, uning tashqi ko'rinishga moslik darajasi va pedagogik faoliyati bilan baholanadi. Keng fikrlilik, tartibli, odobli, bosliqlik va o'zini-o'zi yaxshi boshqara olish kabilar pedagogik faoliyatning muvaffaqiyatli bo'lishiga olib keladi. Oliy ta'lim amaliyoti shuni ko'rsatmoqdaki, talabalarda pedagogic madaniyatni shakllantirish jarayoni ularda pedagogik madaniyat darajasining rivojlanganligi bilan uzviy aloqador. Mazkur jihat bo'lajak tarbiyachilarida pedagogik madaniyatni rivojlantirish muammosini maxsus tadqiq etishni taqozo etadi.

Pedagogik faoliyatda pedagogik madaniyat umumiy tuzilmasining muhim tarkibiy qismlaridan biri – bu pedagogik kompetentlik hisoblanadi. Zero zamonaviy tarbiyachi nafaqat bolalarga bilim beradi, ma'lumot, axborot yetkazadi, balki rivojlanayotgan shaxs va jamiyat o'rtasida vositachi rolini ham bajaradi. “Bola-shaxs-jamiyat” munosabatlari o'zaro aloqasining maqsadga muvofiq bo'lishi tarbiyachining qanchalik pedagogik faoliyatda kompetentli, omilkor ekangigiga ham bog'liqdir. Pedagogik madaniyatning asosiy vazifalari sirasiga moslashish, pedagogik jihatdan to'g'ri yo'nalganlik, shaxsiy va umumijtimoiy tajribalarning uyg'unlashuvi kabi jihatlarni kiritish mumkin. Shaxs pedagogik

madaniyatini qay darajada ekanligi o'zaro shaxslararo munosabatlarni olib borish, faoliyatni yo'lga qo'yish jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, psixologlar o'tkazgan tadqiqotlar natijalariga ko'ra, shaxsning yangi ijtimoiy, globallasuv shartsharoitlariga moslashuvi jarayonida insonlardagi pedagogic madaniyat darajasining shakllanganligi alohida o'rin tutadi. Shaxsning shxsiy xulq-atvori shakllanishi mexanizmlari, namoyon bo'lish tendensiyalari, motivatsiyasi, mazmuniga bo'lgan qiziqish, avvalo, "insonjamiyat" o'zaro aloqasi xarakterining pedagogik ravnaqi, rivojlanishiga ko'rsatadigan ta'siri bilan tavsiflanadi.

Pedagogik madaniyatning mazmunini aniqlash maqsadida o'tkazilgan ilmiy adabiyotlar tahlili uning quyidagi o'ziga xos jihatlarini ajratib ko'rsatish imkonini berdi: birinchidan, bo'lajak tarbiyachining pedagogik madaniyati o'zida jamiyat va madaniyat talablarini ifoda etishi mumkin. Bu esa, shaxsning pedagogikaxloqiy me'yorlar mazmuni haqidagi bilimlarga, madaniy talablar asosida faoliyat shakllarini tashkillashtirish ko'nikmasiga egaligi hamda uning qadriyatli yo'nalganligi bilan izohlanadi. ikkinchidan, pedagogik madaniyat insonning pedagogik o'zaro sheriklik, hamkorlik sub'yekti sifatidagi yaratuvchilik xususiyatlarini ham aks ettiradi.

Xullas, antroposentrizm tamoyiliga asoslangan yondashuvning maqsadi zamonaviy ta'lim nuqtai nazaridan kelib chiqqan holda, mutaxassisning nazariy bilimlari va uni amaliy qo'llash o'rtasidagi uzilishni yengishga intilishdir. Shuning uchun zamonaviy o'quv jarayoni amaliyotda qo'llanilishi qiyin bo'lgan bilimlarni talabalarga berishdan iborat emas, aksincha shu bilimlarni dolzarb kasbiy-pedagogik muammolarni hal qilish uchun safarbar etish, shuningdek o'quv jarayonida bu kabi muammolarni talabalarining o'zlari mustaqil ravishda hal qilishlari uchun sharoit yaratishdan iborat bo'lishi kerak.

Bo'lajak tarbiyachilarida pedagogik madaniyani antroposentrizm tamoyili asosida rivojlantirishning barcha xususiyatlarini to'liq o'rganish uchun quyidagi qator jihatlarga e'tibor qaratish lozim: - ta'lim-tarbiya jarayonida milliy, ma'naviy va tarbiyaviy qadriyatlarga talabalarda pedagogic madaniyatni rivojlantirishning muhim omili sifatida qarash; - bo'lajak tarbiyachilarda pedagogik madaniyati rivojlantirish uchun ularda yuqori darajadagi pedagogik, kommunikativ va psixologik to'siqlarni kamaytirishga doir maxsus bilimlar tizimini shakllantirish; - bo'lajak tarbiyachilarning pedagogik madaniyatini rivojlantirishning nazariy asoslarini aniqlash masalasini hal qilish; - pedagogik madaniyatini rivojlantirish xususiyatlarini hisobga olgan holda kasbiy pedagogik ta'lim sharoitida ushbu jarayonning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash maqsadga muvofiq. Zero, tarbiyachi kasbida faoliyat olib borayotgan shaxslarda umumiy va kasbiy madaniyatning yetarli darajada bo'lishi eng muhim jihatlardan biri ekanligini ununtmaslik lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022- 2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida»gi (Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 29.01.2022-y., 06/22/60/0082-son, 18.03.2022-y., 06/22/89/0227-son, 21.04.2022-y., 06/22/113/0330-son)

2.Darvishov Ibrohim O'Rmonovich phd, dotsent INGVOKULTUROLOGIYA FANIDAN MA'RUZALAR MATNI 70230100 – Lingvistika (o'zbek tili) ixtisosligi magistratura bosqichi uchun NAMANGAN – 2021

